

Н.М. Чухрасва,

здобувач кафедри економіки підприємств ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Проаналізовано основні методичні підходи до оцінювання інноваційного розвитку підприємства, класифіковано їх за ознакою приналежності до ресурсних або результатних підходів, доведено необхідність оцінювати інноваційний розвиток за трьома аспектами, які з охоплювали оцінювання ресурсів, результатів та ефективності розвитку.

Аннотация. Проанализированы методические подходы к оцениванию инновационного развития предприятия, сделана их систематизация и представлен авторское видение процесса оценки эффективности развития предприятий.

Summary. The methods of the valuation of the innovation development of the enterprises, the systemisation of the methods and authors approach to the valuation the efficiency of the development of the enterprises are analysed in the article.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційний розвиток, ресурсне забезпечення інноваційного розвитку, результативність інноваційного розвитку.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Инновационное развитие, ресурсное обеспечение инновационного развития, результативность инновационного развития.

KEY WORDS: innovation development, the resource providing the innovation development, the results of the innovation development.

Постановка проблеми. Оцінювання є обов'язковою складовою системи ефективного управління будь-якою економічною системою. Маючи багаторівневу, скоординовану у відповідності з потребами управління та спроможну надати вичерпну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень систему контролю інноваційного розвитку, підприємство здатне досягти високих результатів у відповідності з поставленими цілями.

У ході дослідження методичних аспектів оцінювання інноваційного розвитку підприємства нами було поставлено цілі, які вирішувались у наступній логічній послідовності: по-перше, аналіз та узагальнення підходів до оцінювання інноваційного розвитку підприємства; по-друге, з'ясування складних питань оцінки інноваційного розвитку та визначення напрямків розв'язання значених методичних складнощів.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Оцінювання різних напрямків діяльності інноваційно активних підприємств є предметом постійної уваги з боку наукової спільноти та економістів-практиків. Пошукам системи показників, придатних для контролю над процесами інноваційного розвитку, присвячені праці [1—5, 7, 8].

Складність оцінювання інноваційного розвитку підприємства знаходить прояв в існуванні ряду взаємопов'язаних наукових проблем щодо меж застосування кількісних і якісних методів в оцінці економічних процесів та явищ, виправданої глибини декомпозиції чинників інноваційного розвитку, можливості і доцільності оперування узагальнюючим показником (величиною) інноваційного розвитку та природи цього узагальнюючого показника.

Так, В.О. Кунцевич зазначає, що серед складових інноваційного розвитку підприємства є ті, які виміряти математично неможливо (наприклад, такий фактор, як «кваліфікація менеджменту»), тому надання точного математичного значення категорії «інноваційний розвиток» також неможливе. Пропонованим шляхом вирішення цієї задачі вважається надання не чисельної, а вербальної оцінки, що базується на аналізі ряду чисельних показників. Наприклад, негативна оцінка діяльності менеджменту має бути об'єктивно підкріплена чисельними оцінками таких факторів, як зменшення продажів інноваційної продукції та погіршення фінансових показників діяльності підприємства-інноватора. Таким чином, усвідомлення обмеженості кількісної оцінки інноваційного розвитку підприємства, логічно, призвело до поширення експертних («якісних») методів.

Постановка завдання. Як кількісне, так і якісне оцінювання потребує суттєвих витрат ресурсів, у першу чергу часу. Альтернативою громіздкій і затратній процедурі оцінки може бути виправданий обмеженістю ресурсів та вимог до глибини результатів експрес-аналіз. Проблему можливості і доцільності конструювання узагальнюючого показника інноваційного розвитку підприємства ми проаналізували під формалістичним та синергетичним ракурсами.

Виклад основного матеріалу. Ще в 1960—1970-х рр. в економічній літературі активно дискутувалось питання єдиного загального показника, який би характеризував ефективність інноваційного розвитку підприємства. Привабливість оцінки ефективності діяльності підприємства-інноватора за допомогою одного показника можна пояснити тим, що в кожному конкретному випадку підприємство, забезпечивши високе значення одного показника (наприклад, рентабельності інноваційної продукції), отри-

мувало не зовсім сприятливі значення інших показників (наприклад, фондодідачі). З переходом до ринкових умов означена формалістична основа узагальнюючого показника, логічно, набула нової актуальності.

Синергітичність як основа узагальнюючого показника знаходить прояв у тому, що результуючий показник інноваційного розвитку не обчислюється шляхом простого додавання складових — великий вплив на його величину справляє збалансованість напрямків інноваційного розвитку. Таким чином, узагальнюючий показник враховує ті (синергійні) якості системи забезпечення інноваційного розвитку, які відсутні в характеристиках кожного з її елементів взятого окремо.

Контраргументом застосуванню єдиного узагальнюючого показника в оцінюванні інноваційного розвитку є наголос на поліструктурності цього явища. Багато учених [1] притримується думки, що інноваційний розвиток — багатопланове економічне поняття, тому оцінка його за допомогою якогось одного універсального показника не можлива. Для цього необхідна комплексна система показників, що характеризують загальну ефективність інноваційного розвитку підприємства і ефективність використання окремих елементів системи його забезпечення.

Альтернативою оцінюванню може бути використання економічних та індексних методів, що дають змогу встановити наявність статистичних зв'язків між окремими факторами інноваційного розвитку підприємства. Так, С.В. Онишко пропонує скористатись методом канонічних кореляцій: знайти найбільше значення канонічного коефіцієнта кореляції між двома латентними відгуками у лінійних рівняннях інноваційного розвитку підприємства, де предикаторами виступають певні однорідні сукупності факторів (більше, ніж один фактор), а значення коефіцієнтів цих рівнянь відповідають найбільшому значенню канонічного коефіцієнта кореляції. Автор наголошує: «Методика розрахунку коефіцієнта канонічної кореляції спрямована на пошук його максимального значення, що дає додаткові підстави інтерпретувати результат як розвиток». Використання індексного методу дає можливість аналізу змін явища (індивідуальний індекс) або групи явищ (груповий індекс) за певний проміжок часу і дозволяє виявити ступінь участі окремого фактора (зміни елементу системи забезпечення інноваційного розвитку) в зміні загального показника інноваційного розвитку. Якщо індексний метод належить до «статичних», то метод регресійного аналізу є «динамічним» і може застосовуватись для побудови прогнозних значень іннова-

ційного розвитку підприємства залежно від зміни певного елемента системи його забезпечення (або їх групи) на підставі математично доведеної взаємозалежності.

Неоднозначними є методичні принципи розрізнення абсолютно-го і відносного рівнів інноваційного розвитку підприємства. На думку Г. Башнянина абсолютний показник може бути визначений як різниця між абсолютними результатами інноваційної діяльності і витратами ресурсів. За різного співвідношення витрат і результатів автор виокремлює три типи розвитку: від'ємний, нульовий, позитивний. Відносний розвиток цей автор визначає як норматив ефективності функціонування системи, який також може бути від'ємним (в діапазоні від -1 до 0), нульовим та позитивним (від 0 до $+1$, «хоча потенційно може бути як завгодно більшим від 1 »). А.В. Гриньовим розрізняється внутрішній (абсолютний) рівень інноваційного розвитку і зовнішній — порівняння з відповідним показником конкурентів. А.С. Поважний заглиблюється в дослідження розвитку через відносні показники, визначаючи рівень інноваційного розвитку підприємства через приналежність до певного класу.

Дискусійною в методології визначення рівня інноваційного розвитку підприємства, з огляду не описаний вище методичний «плюралізм», є і одиниця вимірювання. Вітчизняні дослідження 70—80-х рр. минулого століття об'єднані ідеєю натурального вимірника інноваційного розвитку підприємства, який має вимірюватись у тих самих одиницях, що й обсяг виробництва. Інтерпретуючи думку В.М. Архипова, можна додати, що, окрім обсягу виробництва, має враховуватись якість інноваційної продукції у заданому асортименті. Визначення рівня інноваційного розвитку підприємства через обсяг інноваційної продукції та (або) ресурсів, задіяних у ході її виробництва, було виправданим тоді з огляду на централізоване планове ціноутворення та екстенсивний характер розвитку народного господарства.

Впровадження ринкових основ в економіку країни спонукало до зміни «точки зору» на інноваційний розвиток підприємства з «внутрішньої» (виробничої) на «зовнішню» (споживачів, кредиторів, інвесторів і т.д.). Метою оцінювання рівня розвитку підприємства, в т.ч. й інноваційного, виступають: визначення вартості бізнесу для купівлі-продажу, застави, страхування; визначення межі росту виробництва і збуту інноваційної продукції підприємства та оптимізація темпів зростання; прогнозування майбутніх грошових потоків тощо.

Таким чином, грошовий вимірник набув пріоритету як «утілення» (результат використання) вартісного методу оцінювання і

просто як універсальна одиниця вимірювання в економіці. Перевагою грошового вимірника є порівнянність складових системи ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємства, недоліком — ускладнення оцінки загального рівня інноваційного розвитку підприємства необхідністю аналізу і врахування динаміки цін, валютних курсів, процентних ставок тощо.

У ході аналізу методичних основ оцінювання інноваційного розвитку підприємства ми виділили наступні підходи:

— ресурсний підхід, у рамках якого були виокремлено метод «ключового чинника», інвестиційний метод, метод «суми ресурсів», метод продуктивності ресурсів та метод оцінки конкурентоспроможності інноваційного бізнесу;

— результатний підхід, який включає вартісний та виробничо-комерційний методи.

На рис. 1 узагальнено методичні підходи до оцінювання інноваційного розвитку підприємства.

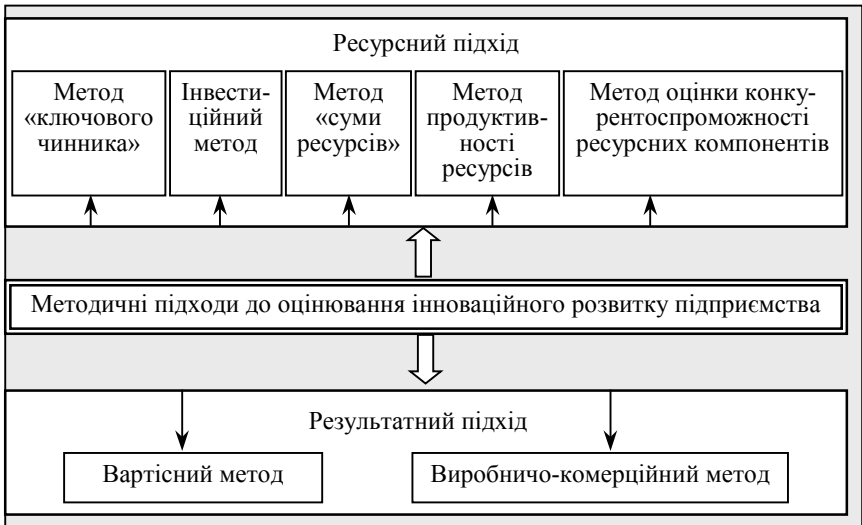

Рис. 1. Методичні підходи до оцінювання інноваційного розвитку підприємства

Ресурсний підхід до вимірювання інноваційного розвитку підприємства базується на наступному принципі: «розвиток визначається сукупністю задіяних у продукуванні інновації ресурсів... у процесі оцінювання слід досліджувати фактори внутрішнього середовища підприємства-інноватора... окреме підприємство са-

ме по собі дуже мало впливає на зовнішні фактори, отже в методиці не слід зосереджувати увагу на їх вимірюванні» [3].

Ресурсний підхід включає ряд методів.

Метод «ключового чинника». Використання даного методу ґрунтується на положенні про необхідність виділення ключового чинника інноваційного розвитку підприємства, який власне і обумовлює результат — розвиток. У ході оцінки визначаються обмеження інноваційного розвитку, такі як, скажімо, обмеження потужностей (якщо сировини достатньо) або навпаки — як обмеження сировинного ресурсу при достатності (надлишку) потужностей для виробництва інноваційної продукції. Ефективність застосування даної методики обумовлюється доступом до певної інформації, наприклад, про сировинні ринки. У разі, якщо інноваційний розвиток обмежується не сировинно-потужнісними факторами, а, скажімо, конкуренцією на ринку, використання даного методу стає обмежено актуальним. Метод «ключового чинника» розробляється і знаходить практичне застосування в роботах П.В. Осіпова, В.Н. Гончарова, З.В. Герасимчук та Л.Л. Ковальської [5].

Інвестиційний метод. Ключове положення даного методу: оцінку спроможності до інноваційного розвитку підприємства необхідно здійснювати за критерієм достатності у підприємства фінансово-економічних ресурсів для ефективного забезпечення інноваційної діяльності без шкоди для інших напрямків. У разі застосування методики А.В. Гриньова до оцінки забезпечення інноваційного розвитку, його рекомендується визначати через показник питомої ваги витрат на інноваційний розвиток у загальній їх сумі, оскільки даним автором забезпечення інноваційного розвитку розглядається як інвестиційні можливості підприємства на певний проміжок часу. Інший дослідник — А.А. Тріфілова — оцінюючи забезпечення інноваційного розвитку, застосовує методику оцінки фінансової стійкості, що характеризує здатність підприємства забезпечити діяльність власними оборотними коштами, довгостроковими та короткостроковими кредитами.

Метод «суми ресурсів». Використання методу базується на принципі: забезпечення інноваційного розвитку підприємства — це спроможність до виробництва інноваційних благ та послуг з урахуванням усіх наявних ресурсів. Виходячи з цього, величина забезпечення інноваційного розвитку в гривнях для практичних розрахунків, за І.А. Коршуною, визначається як сума виробничої потужності, оборотних фондів, фінансових і трудових ресурсів. Слід відзначити особливу роль інтелектуального капіталу підприємства в системі забезпечення інноваційного розвитку і

складність врахування синергії, забезпеченої ефективним сполученням всіх факторів.

Кількість напрямків ресурсної оцінки визначається залежно від цілей дослідження інноваційного розвитку підприємства і його галузевої специфіки. Так, за методикою П.Г. Перерви та А.П. Косенко [8] оцінку забезпечення розвитку пропонується проводити шляхом виокремлення чотирьох його складових (організаційно-управлінської, ринкової, науково-технічної та виробничо-технологічної) з наступною оцінкою забезпеченості кожної складової ресурсами різних типів (кадровими, матеріально-технічними, фінансовими, інформаційно-технологічними).

Метод продуктивності ресурсів. При застосуванні даного методу виходять з припущення щодо необхідності врахування не стільки кількісного, скільки якісного параметру ресурсів інноваційного розвитку, а саме — їх продуктивності. Враховуючи це, абсолютна величина інноваційного розвитку підприємства може бути розрахована як добуток кількості використаних на його розвиток ресурсів на їх продуктивність і час використання. Подібну формулу пропонує використовувати для розрахунку ресурсного забезпечення М. Бухалков, зазначаючи, що його підхід є універсальним.

Метод оцінки конкурентоспроможності. Дозволяє деталізувати якісну оцінку ресурсних компонентів системи забезпечення інноваційного розвитку підприємства [2]. Ми відносимо оцінку конкурентоспроможності системи забезпечення до ресурсних методів з певними застереженнями, оскільки ключові компетенції або конкурентні переваги (на визначенні яких ґрунтується оцінка) є, з однієї сторони, результатом цілеспрямованої діяльності підприємства-інноватора щодо їх розвитку, а, з іншої, ресурсом майбутнього інноваційного розвитку підприємства.

Додатковим аргументом є те, що ресурсна концепція управління забезпеченням інноваційного розвитку підприємства узгоджується з концепцією організаційного потенціалу І. Ансоффа, в якій найбільшій увазі приділяється аналізу сильних і слабких сторін підприємства, а конкурентні переваги підприємства визначаються, в першу чергу, його специфічними матеріальними і нематеріальними ресурсами, а не ринковою кон'юнктурою.

Методики, які базуються на оцінці забезпечення інноваційного розвитку підприємства шляхом визначення конкурентних переваг підприємства-інноватора, передбачають використання бази (об'єкта, еталона) порівняння і шкали відносних оцінок, оскільки конкурентоспроможність є відносною величиною і змінюється залежно від зміни об'єкта порівняння. Таким чином, стан забез-

печення інноваційного розвитку підприємства в конкретний момент часу визначається: ресурсами підприємства-інноватора з урахуванням їх цінності, унікальності та рідкості; конкурентним оточенням, в особливості ключовими компетенціями конкурентів і їх ресурсами; організаційними та управлінськими процесами на інноваційно активному підприємстві, спрямованими на розвиток ключових компетенцій, інтеграцію всіх видів діяльності та підвищення здатності до самонавчання.

Висновок. Проведений критичний аналіз методичних підходів до оцінювання інноваційного розвитку підприємства дозволяє зробити наступні висновки:

— по-перше, високу складність, з методичної точки зору, являє виокремлення результатів інноваційного розвитку із загальних результатів діяльності підприємства, оскільки, як правило, поряд з інноваційною виробляється і традиційна продукція. Крім того, «тонка межа» відділяє власне інноваційну продукцію від тієї, що вже втратила інноваційність і перейшла в розряд продукції традиційної;

— по-друге, в проаналізованих методичних підходах авторами пропонується оцінювати інноваційний розвиток підприємства майже виключно або з позицій ресурсного забезпечення, або з точки зору отриманих результатів. Як на нашу думку, то доцільно було б поєднати ресурсне оцінювання (перший етап) з результатним (другий етап), додавши до них третій етап — оцінювання результативності та/або ефективності ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

Література

1. *Андрейчиков Ю.Ю.* Математические модели и программные средства аналитического планирования и распределения ресурсов для принятия стратегических решений инновационными организациями / Ю.Ю. Андрейчиков // *Инновации.* — 2009. — № 4. — С. 111—116.
2. *Антипова С. П.* Анализ инновационной деятельности для обеспечения результативности и конкурентоспособности предприятий Украины в условиях кризиса / С.П.Антипова, Е.С.Галушко, О.В.Кантаева, С.А.Галушко // *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії.* — 2009. — № 3(17). — С. 11—7.
3. *Верба В.А.* Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В.А.Верба, І.В.Новікова // *Проблеми науки.* — 2003. — №3. — С. 22 — 31; № 4. — С. 13—17.
4. *Гайдамак Н.В.* Потенціал системи як основа забезпечення результативності організаційних формувань / Н.В. Гайдамак // *Вісник ЖІТІ.* — 2009. — № 9. — С. 329—330.

5. Герасимчук З.В. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощування / З.В. Герасимчук, Л.Л.Ковальська. — Луцьк : ЛДТУ, 2003. — 244 с.

6. Горшков Р. К. Инновационно-ресурсный потенциал предприятия: вопросы теории и методологии: монография / Р.К. Горшков. — М. : Экслибрис —Пресс, 2005 — 257 с.

7. Жиц Г. И. Ресурсы или способности: некоторые рассуждения о методологии оценки инновационного потенциала социально-экономических систем различного уровня сложности / Г. И. Жиц // Инновации. — 2008. — № 7. — С. 69—73.

8. Перерва П.Г., Косенко А.П. Развитие методов оценки эффективности использования инновационного потенциала ВУЗа // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. — 2006. — № 4 (98). — С. 178—187.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2010.

УДК 65.012.3

О.В. Шатілова,

асистент кафедри менеджменту
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОЦІНКА РІВНЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ГНУЧКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотация. Розглянуто актуальні проблеми управління підприємством в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Обґрунтовано необхідність застосування моделі стратегічного управління заснованої на принципі гнучкості. Запропоновано методичний підхід щодо кількісної оцінки рівня стратегічної гнучкості підприємства.

Аннотация: Рассмотрены актуальные проблемы управления предприятием в условиях нестабильной внешней среды. Обоснована необходимость использования модели стратегического управления, основанной на принципе гибкости. Предложен методический подход количественной оценки уровня стратегической гибкости предприятия.

Summary: The issues of the day of management are considered enterprises in the conditions of unstably external environment. An application of the model of the strategic management that based upon the leading principle of the flexibility was being reasoned. The method of the evaluation of the strategic flexibility of an enterprise has been offered.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: гнучкість, стратегічна гнучкість, профіль стратегічної гнучкості.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: гибкость, стратегическая гибкость, профиль стратегической гибкости

KEY WORDS: flexibility, strategic flexibility, type of strategic flexibility